

**ХРЫСЬЦІЯНСКАЕ АБ'ЕДНАНЬНЕ БЕЛАРУСКІХ РАБОТНІКАЎ
У В. БРЫТАНІІ**

АБ'ЕДНАНЬНЕ
МЕСЯЧНИК

**UNITED CHRISTIAN BYELORUSSIAN WORKERS IN GT. BRITAIN
MONTHLY**

А Б'Е Д Н А Н Ъ Н Е

№5/77 ЛЕНДАН ЧЭРВЕНЬ 1958 ГОД, ГОД ВЫДАНЬНЯ 11

НЕ ЗАБУНЫ ДЗЕНЬ

/Да 14-ых угодкаў II Усебеларускага Кангрэсу/

Многа гаварылася, многа пісалася аб II Усебеларускім Кангрэсе ды яшчэ больш аб ім будзе гаварыцца і пісацца, бо чым далей мы адыходзім ад таго гістарычнага дня, калі адбыўся II Усебеларускі Кангрэс /27 чэрвеня 1944 г. у Менску/, тым больш мы пераканаемся аб ягоным вялікім гістарычным значэнні і правільнасьці пастановаў, вынесянымі ягонымі удзельнікамі, у нацыянальна-дзяржаўнай справе.

Значэнне II Усебеларускага Кангрэсу і ягоныя разумныя пастановы не маглі прыцьміць ані лашквілі нашых яўных і укрытых ворагаў, ані перакручванье аbstавінаў, у якіх адбыўся Кангрэс. Такія разумныя пастановы, якія вынес II Усебеларускі Кангрэс, мог вынесці толькі сам беларускі народ праз сваіх верных сыноў - дэлегатаў.

Пастановы II Усебеларускага Кангрэсу поўнасьцю гарманізуюць з нацыянальнымі пачуццямі беларускага народа, ягонымі патрэбамі і імкненнямі да вольнага жыцця у сваёй незалежнай дзяржаве. Ці гэта, аднак, ёсьць карысна нашым блізкім і далёкім суседзям?

Не! І таму трэба ганарыцца нам, што II Усебеларускі Кангрэс ёсьць чыстым творам самога беларускага народа. Бо-ж ці ворагі маглі дыктаваць дэлегатам Кангрэсу такія пастановы, якія вынес II Усебеларускі Кангрэс?

Якраз гэтая пастановы крыжавалі іхныя пасяганьні на нашу зямлю і наш народ.

II Усебеларускі Кангрэс ёсьць вельмі важнай падзеяй у вызвольнай барацьбе беларускага народа, бо Кангрэс канчальна аформіў нашу вызвольную барацьбу і даў права Беларускай цэнтральнай Радзе стацца нацыянальна-дзяржаўным прадстаўніцтвам беларускага народа аж да склікання III Усебеларускага Кангрэсу.

II Усебеларускі Кангрэс замацаваў Акт 25 Сакавіка, які быў далейшым вынікам I Усебеларускага Кангрэсу, ягонай працы і барацьбы за вызваленіе і адбудову сваёй нацыянальнай дзяржавы.

Гэтая гістарычныя падзеі адбыліся не "дзяякуючы замежнаму капіталу ці варожай агентуры", як кажуць расейцы, але толькі таму, што і беларускі народ мае права быць

гаспадаром свайго краю і свайго лёсу. Ніхто ня можа гэтаму запярэчыць, нават "дыялектыка марксізму".

Такая падзея, як народнае веча, ня можа быць склікане кімсь у кароткім часе, але ёсьць вынікам агульнага жадання і агульнага імкненія да аднай мэты на працягу даўжэйшага адрезку часу. Як I так і II Усебеларускія Кангрэсы якраз адбыліся дзякуючы жаданню шырокіх беларускіх масаў і выявілі якраз іхніе імкненіне. Навязваючы да нашай традыцыйнай лучнасьці з калісьняю нашау дзяржава - Вялікім Княствам Літоўскім ды ідуучы на сустрач сучаснай дэмакратыі, абодвы Кангрэсы выракліся добраахвотна чужых земляў, як сучасная Літва і частка Украіны, якія калісь належалі да Вялікага Княства Літоўскага. Чаму-ж расейскія "дэмакраты" ня зробяць тое самае? Чаму ня выракуцца яўна зрабоўных земляў?

Адказ ясны: у крыві расейца здаўна заложаны дзікі шавінізм і азъянрэлы імпэрыялізм! І таму нам німа патрэбы пераконваць расейцаў аб маральна-праўным боку абодвух наших Усебеларускіх Кангрэсах. Расеец у сваёй дзікасьці ніколі гэтага не зразумее, а калі-б і зразумеў, дык добраахвотна не адыйдзе з наших земляў у свае этнаграфічныя межы.

Значанье II Усебеларускага Кангрэсу ёсьць таму яшчэ большае і сільнейшае, што Беларуская Цэнтральная Рада мела у сваіх руках беларускую адміністрацыю, школыніцтва і сваю армію - Беларускую Краёвую Абарону, якая адначасна з працаю Кангрэсу вяла зацятае змаганье з маскоўскаю навалаю.

Аружнае змаганье з расейскаю навалаю было прызнанае Кангрэсам правільным ходам і дэлегаты былі аднаголосны у тым, каб барацьбу гэтую пашырыць і узмоцніць. Гарадзкі Тэатр, у якім адбывалася праца Кангрэсу, таксама быў пад аховаю Афіцэрскай Школы Беларускай Краёвой Абароны. На вялікі жаль, сілы нашыя у той час былі за малыя, каб супроцьставіцца маскоўской навале, якую так шчодра падтрымлівалі заходнія дзяржавы.

Паўстаньне Каастуся Каліноўскага ніяк нельга было выкінуць расейцам з нашае гісторыі, дык расейцы перафарбавалі Каліноўскага на "чырвонага дэмакрата", каб прыцьміць барацьбу гэтага "Дыктатара Літвы і Беларусі" за нацыянальнае, сацыяльнае і дзяржаўнае вызваленьне, аб чым ён ясна гаварыў у сваіх закліках.

Бязіменныя бунты і паўстаньні меншых і большых засягай супроць акупантаў былі перад Каліноўскім і пасыля яго, аднак, усе яны пакідалі па сабе съяды, якія лёгка было нашым ворагам зацерці у гісторыі нашае вызвольнае барацьбы. Толькі Слуцкае Паўстаньне, а тымбольш аружную барацьбу БКА і Беларускага Батальёну на Чужыне ніяк нельга расейцам за-

церці ці прыпісаць нейкай "правакацыі", бо барацьба БКА і ББнЧ былі пад беспасрэдным загадам БЦР і змагаліся побач нямецкае арміі, як арміі саюзнай. Аб гэтым пераканаліся аліянцкія арміі, калі ім прышлося твар у твар стаць у по-лі бою з нашым жаўнерам. Беларускі жаўнер у супольнай ба-рацьбе быў верным сябрам нямецкаму жаўнеру, аднак, ня быў съляпым выканаўцам неразважных загадаў нямецкага камандаванья, аб чым съведчаць дакуманты і зложаныя ахвяры. БЦР нè захацела выконваць загады Гімлера, калі хадзіла аб пры-нцыпы нашага змаганья: 1/ БЦР не згадзілася паслаць свай-го жаўнера на здушэнне Варшаўскага паўстаньня, хоць "пра-вучыць" Варшаву было за што і нашыя жаўнеры з гэтым лёгка справіліся-б. 2/ БЦР адмовілася увайсьці у г. зв. Уласаў-скі Камітэт, бо бачыла, што барацьба за зъмену правадыроў на Крамлі ня прынясе вызваленя беларускаму народу.

З гэтага выснаў ясны: барацьба беларускага народу за вызваленне узрасла і набрала сілы на сваім собскім нацы-янальным грунце, пачынаючы ад Паўстаньня Кастуся Каліноў-скага да сёньняшніх дзён пад кіраўніцтвам БЦР.

Ю. Попко

КРЫТЫЧНЫЯ ЧАСІНЫ ФРАНЦЫI

Францыя перажывае крытычныя часіны. Балаган, вытвараны францускаю парлямэнтарнаю систэмай, давёў у Альжыры, да вай-сковага бунту, які пагражаў пашырацца на усю Францыю. У гэ-тую крытычную хвіліну з свайго вясковага зацішша выступіў генерал дэ-Голь - герой апошній вайны і першы прамьер- мі-ністар Францыі, пасьля яе вызваленя з пад нямецкае аку-пацыі.

Пасьля двутыднёвае барацьбы паміж францускімі палітыч-нымі партыямі, якія маюць сваю рэпрэзэнтацыю у парлямэнце, генерал дэ-Голь "легальна" дайшоў да улады і такім чынам адхіліў на пэўны час, пагражающую Францыі, катастрофу.

Слова "легальная" бяру у чужаслоў, бо-ж фактычна гэтая легальнасць вельмі і вельмі проблематычная. А проблематычнае яна не таму, што фармальна не адпавядае артыкулам фра-нцускае канстытуцыі, /бо з гэтага пункту гледжаньня усё як быццам у парадку/, але таму, што паўсталыя ня з добрай і ня прымушанай волі францускіх парлямэнтарыяў, а пад пагрозою вайсковага перавароту. Трэба было надзвычайных высілкаў прэзыдэнта Францыі Коті, уключна да яго пагрозы падацца у дымісію, каб урэшце па двутыднёвой барацьбе зъляпіць, выма-ганую канстытуцыю, балышыню для апрабаці урада дэ-Голя.

Не паддаліся гэтаму націску /і зразумела здароваму сэнсу/ толькі камуністы і часьць іх паплечнікаў з сацыялістычнае партыі. Але гэтаму няма што дзівіцца, бо-ж для камуністаў кожны урад і кожны стан, пры якім стабілізуецца лад і парадак, не пажаданы. З камуністычнага пункту гледжаньня усе акцыі, праводжаныя не па загаду з Масквы, ёсьць контррэвалюцыйны і "пагражаяць" рэспубліцы. Добра, што гэта зразумела частка францускіх сацыялістаў і не дапусьціла да навісшае катастрофы, згаджаючыся падтрымаць ген. дэ-Голя.

Аднак, ці удасца генералу дэ-Голю стабілізаваць той хоць-бы стан, які існуе цяпер, сказаць вельмі цяжка. Цяжкасць палягае на шмат якіх варунках, пайменна:

1. Каб завесьці належны лад унутры дзяржавы, неабходна кардынальна зъмяніць сучасную францускую канстытуцыю, а у першую чаргу - забараніць легальнае існаванье камуністычнай партыі, як пятай калонны Масквы.

2. Рэарганізаваць францускія прафэсійныя саюзы, якія знайходзяцца у сучасны мамэнт пад кіраўніцтвам камуністаў ды могуць у кожнай хвіліне спараліжаваць дзяржаўную машину.

3. Развязаць Алжырскую проблему.

Паколькі першыя два варункі, пры умелай і станоўкай тактыцы генерала дэ-Голя, можа з бядою напалам асягнуць, бо здаровая частка французаў яго падтрымае, то трэйci варунак, ад якога залежаць фактычна і паводзіны першых двух, выдаецца амаль невырашальным.

Ужо першыя крокі генерала дэ-Голя паказалі, што ён кіруеца у Алжырской проблеме старымі мэтадамі і нерэальнімі прынцыпамі, хочучы адначасна заспакоіць нерэальные лятуценьні францускіх асаднікаў і слушныя намаганьні мясцовага насельніцтва.

Тое, што сёньня генераль дэ-Голь хоча правесьці у Алжыры, даючи шырокі самауряд для гэтае краіны, незалежна ад расы і паходжаньня, нажаль, зусім нерэальная. З такімі рэформамі трэба было францускаму ураду прыйсьці у Алжыр 10 год таму назад, але не цяпер. Калі-б такія рэформы былі праведзены у Алжыры у той час, яны маглі-б забясьпечыць Францыі прыналежнасць Алжыра да мэтраполіі, як яе інтэгральнае часткі, калі не на заўсёды, дык прынамсі на даўжэйшы час. Але, лятуцець аб гэтым у сучасны мамэнт- па меншай меры наіўна.

Той энтузіязм, з якім быў спатканы генерал дэ-Голь у Алжыры, а які у шмат якіх выпадках паўставаў не спонтанічна, а з чиста тактычным разлікам, ня можа быць паказынікам сапраўдных настроў ані мясцовага насельніцтва, ані нават францускіх асаднікаў. Апошнім не заставалася нічога іншага, як фармальна падтрымаць ген. дэ-Голя, бо-ж яны самі

BYELORUSSIA - (WHITE RUSSIA)

Introductory Remarks.

Byelorussia - (White Russia) lies in the glaciated plain between Western and Eastern Europe. Owing to the proximity of the ocean the summer is cooler here than in the rest of Eastern Europe, and winter milder. Byelorussia occupies a strategic position as it carries the main railway from the West to the East. It borders on Poland, Lithuania, Latvia, Great Russia and Ukraine.

The ethnographical territory approximates to 126,000 square miles and is larger than that of the United Kingdom and Eire taken together, but it has a population of only under 17 million, most of whom are Byelorussians, a Slav people.

A thousand years ago Byelorussian people were already politically independent. The tenth to the fifteenth century was a period of unusual cultural development, later on, an unhappy turn of history was marked by decline of political and cultural freedom. Union with Poland proved fatal. Byelorussian people, their traditions and their (once State) language suffered.

Territorially enriched and spoiled by easy exploitation of others, Poland weakened itself and became an inviting target to the Muscovite Russians. There followed centuries of Russo-Polish wars for possession of Byelorussian lands which were becoming in turn either Russian or Polish booty. But existing eternal hostility seemed to be forgotten when after the I-st World War, Poland and Russia peacefully partitioned (by act of the Riga Treaty in 1921) the newly proclaimed in Minsk (on 25-th of March 1918) independent Byelorussian State.

The years to come were years of unbelievable terror which Byelorussian people had to suffer from both Russians and Poles.

During World War II the Byelorussians once more demonstrated their desire of national freedom by calling the Second All - Byelorussian Congress (27-th of June 1944, in the capital Minsk) which announced that by right of God, and the will of the people, Byelorussia must be free and independent.

Soon the Russians proved their "respect" for the right of self-determination by mass extermination of Byelorussians. About two million persons were killed or sent to concentration camps for a slow death.

The Byelorussian Soviet Socialist Republic (80,000 sq. miles) was reinstated by order of the Kremlin. (The rest of ethnographically Byelorussian territory was enclosed within Muscovy by the Russian communists).

Byelorussian S.S.R. became a member of United Nations Organisation (1945), theoretically, equal in dignity and honour to the United States and Great Britain, but in reality it is a part of the Soviet Union and shares the fate of all the so called Soviet Republics.

Today Byelorussians together with other peoples under communist, imperialistic, Russian rule, are still experiencing personal and national persecution.*)

---

*) Those, who are interested in Byelorussian and Eastern European affairs, are directed to the following works:

- R.G.A. de Bray, B.A.** LECTURER IN COMPARATIVE SLAVONIC PHILOLOGY AT THE SCHOOL OF SLAVONIC AND EAST EUROPEAN STUDIES, UNIVERSITY OF LONDON. 'GUIDE TO THE SLAVONIC LANGUAGES.' LONDON, 1951.
- B.H. Sumner, ...** FELLOW OF BALLIOL COLLEGE & SOMETIME FELLOW OF ALL SOULS COLLEGE OXFORD. 'SURVEY OF RUSSIAN HISTORY' PUB. BY DUCKWORTH. 1944.
- W.Fitzgerald, ...** PROFESSOR OF GEOGRAPHY IN THE VICTORIA UNIVERSITY OF MANCHESTER 'THE NEW EUROPE.' LONDON, 1948.
- E.J. Harrison, ...** FORMERLY BRITISH VICE-CONSUL AT KAUNAS AND VILNIUS. 'LITHUANIA PAST & PRESENT.' LONDON, 1922.
- Hugh Seton-Watson, ...** 'EASTERN EUROPE BETWEEN THE WARS 1918-1941.' CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS. LONDON, 1945.
- Walter Kolarz, ...** A DISTINGUISHED WRITER AND BROADCASTER ON INTERNATIONAL AFFAIRS. 'MYTHS AND REALITIES IN EASTERN EUROPE.' LONDON, 1946. 'RUSSIA AND HER COLONIES.' LONDON, 1952.
- W.K. Korostowetz, ...** A CORRESPONDENT OF THE 'NEW YORK WORLD.' 'THE RE-BIRTH OF POLAND.' LONDON, 1928.
- Henryk Frankel, ...** 'POLAND. THE STRUGGLE FOR POWER.' LONDON, 1946.
- W.E.D. Allen, ...** 'THE UKRAINE.' CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS. 1941.
- Samuel L. Sharp, ...** 'POLAND. WHITE EAGLE ON A RED FIELD.' HARVARD UNIVERSITY PRESS. CAMBRIDGE MASS. 1953.
- Union Calender No. 929 Eighty-third Congress.** 'COMMUNIST TAKEOVER AND OCCUPATION OF BYELORUSSIA.' WASHINGTON, 1955.
- Institute for the Study of the U.S.S.R. . . .** "BYELORUSSIAN REVIEW" MUNICH, 1955-1958.

Юры Сабалеўскі

БЕЛАРУСКАЯ СЯЛЯНСКА - РАБОТНІЦКАЯ

ГРАМАДА

/Працяг, глядзі пачатак "АБ'ЕДНАНЬНЕ":
№4/62/ ; №5/63/ ; №6/64/ ; №7/65/ ; №8/66/ ; №1/67/ ; №2/68/ ; №3/69/ ;
№4/70/ ; №5/71/ ; №6/72/ ; №3/75/ ; №4/76/

Харчовае пытаньне у СССР

Можна было дапушчаць, што тэмы для лекций ня былі прыпадковыя. Ставіліся тыя пытаньні, якія ляжалі у зъмесці апазычных настрою супроць фактычнага стану бальшавіцкага дзеяння. Была пабудована як-бы систэма разясненій, выясненія прычын і накіраваній. Праводная у ва ўсіх была адна - стары лад павінен быць да каранёў зьнішчаны. Ліквідацца у першую чаргу асабліва небясьпечныя для бальшавізму асяродкі. Накідацца часова пераходовая і асабліва закараніўшыя. Залежна ад канструкцыі перашкодаў, ужывецца і зменная тактыка у нішчэнні. Бальшавізм, стаўшы на дарогу дыктатуры, не адступае, а толькі мяняе спосабы падыходу да свайго праціўніка. Загадвае усім бальшавіцкім дзеяннем цэнтр партыі і спускае наказ для выкананія. У наказе дзеяння сканцэнтравана сутнасць бальшавізму і на гэтай дарозе няма адзінкі, няма індывідуальных патрэбаў, ёсьць толькі калектыў, дамінуючы над адзінкаю...

Пачаткующиму слухачу гэтыя рэчы трудныя для зразуменія. Тут месца нясьведамаму успрыяцьцю, а трэсуре у падпрадкаваньні, без права зазіранья і крытыкі цэнтра.

У мяне засталося у памяці адно выясненіе "Робэрта" на тэму голада у Саветах і нястачы артыкулаў першае патрэбы. "Прадуктаў харчавання - паводле "Робэрта" - як і гаспадарчых прыладаў у Саветах больш, як пры царызме. Партыя і яе урад прынялі тактыку прымусовага асвойвання савецкім жыхарствам новага ладу. Прыдзел харчавых прадуктаў адываецца у простай залежнасці ад выкананія пэўнага партыйнага задання, як паасобнымі грамадзянамі, так і абласцяймі. На базе харчавання - партыя, а з ёю і савецкі урад, вядуть назіранье за чалавекам аб ягонай зараднасці і спосабах развязвання таго ці іншага пытання. Пры гэтым галоўнае - каб не прапусціць магчымасці пераканацца, ці чалавек толькі маскуеца, вонкава толькі укладаецца у савецкую сістэму, ці сапраўды стаўся савецкім да партыі поўнасцю лёяльны. Прагаварыць да чалавека цераз жывот значна прасцей і аўтарытатней, чымсь цераз мазгі. Мазгі могуць прапусціць і забыцца, але жывот - ніколі, ён прыпо-

мніць чалавеку аб ягоных абавязках і з таго атрымае надзею і на правы. Савецкі урад ня мае намеру абкормліваць ліцамераў і сваіх клясавых ворагаў. Кожны, хто у стане прадставіць доказы вернасьці службе пралетарыяту, нястачы у прадуктах харчаванья ня мае, так, як і у патрэбе вонраткі. Калі назіраецца у Саветах систэма "закрытых распределіцелей" для партыйных службоўцаў, дык гэта ня ёсьць карыстаныне з прывілегіяў, а толькі систэмаю прыдзелу здаўшых іспыт у адданасці "народу" - прыдzel тым, якія будуюць сацыялізм і на якіх партыя можа надзеяцца".

Цікавілі мяне заработка з пасярод тых, якіх я спатыкаў на робэртаўскіх лекцыях. Пытаныне гэта належыць да абсолютна закрытых, але Макоўскі не устрymаўся, каб не падкрэсліць сваіх пераваг над беспартыйнымі. Макоўскі мае на дзень 17 дал., Бабровіч значна больш, бо мае дадатковую "нагрузку" па Грамадзе. Пачаткуючы маладняк і нова прынятая, якіх мы спатыкаем тут - 11 дал. Пры гэтым зварот усіх рэчовых выдаткаў, залежна ад патрэбы па выконваемым заданыям. Наведваныне рэстараанаў і адкрытых месцаў масавых сходаў належыць да абавязку партыйца з прызначаныня на гэту працу. Адны наведваюць прытоны і партавыя карчмы і там маюць сутык і контакты у адпаведным афармленні, другія, з мэтаю спатканыня і вербаваныня кліентуры з пасярод "кутаящих". Партыйныя жанчыны тую работу, якая ім, як жанчынам, адпавядае і партыя да іх поўна пашаны. Многія з пасярод такіх жанчын жонкі партыйцаў і маткі сваіх дзяцей.

Назіраў гэтыя абрэзкі з асачваючай сучаснасьці у самым шырокім разгліненні і ня мог разумець і жыцьця і працы гэтых людзей. Пауставала пытаныне, ці бачанае трэба аднесці да катэгорый зъявішч бессыстэмных, ці да укладу гэтай бязсистемнасьці у некую сваістую савецкую систэму?

Скарэй за ўсё, што гэта ўсё-ж систэма бальшавіцкага вынаходу і тут крьецца некая іх сіла, якая патрапляе бурый стары уклад і дапамагае бальшавікам ня толькі утримлівацца на сваіх нагах, але, у сваіх паходзе жаху і съмерці, ісьці на перад!

На стале у мяне шмат карэспандэнцыі з Менска. Маладняк-студэнты у захопленні. Пішучы мне застаўшыся у жывых калегі па фаху - землеупарадчыкі і у тым самым настрою. Адкрываецца ім новы съвет, манячы сваю пазытыўнасцю і рэальным вырашэннем. Гісторыя "ЧЭКА" асуджана і вінаватыя панеслы заслужаную кару.... Пазней я зразумеў, што насыяяніне было няпоўнае і аднабокае. Пісаў гэтыя лісты элемэнт упрауленчанскі і кандыдаты на упрауленне, але адсутнічае голас того, кім гэты элемэнт упраўляе, голас савецкага аратага, якіх на беларускіх аштарах было 85%, людзей ад станка, гарадзкога і местачковага пралетарыяту жыў-

шага з прыпадковай некваліфікаванай працы. Ня мелі яны ні-
якіх палітычных правоў за часоў царату, а яшчэ менш маюць
пры уладзе Саветаў. Абманам, стаўкаю на нясьведамасць зма-
нілі у авангарды бальшавіцкага наступу, а потым, калі ула-
да апынулася у бальшавіцкіх руках і штыком і куляю яе уар-
гумэнтавалі, каб не плаціць па сваіх рахунках і не апы-
ніцца у ролі палітычнага банкрота, элемэнт гэты або кан-
чаткова разлажылі маральна для выкарыстання у чаргавых
фалах наступу, або па выкарыстанні павыстрэльвалі. Пра-
цэс гэты, узаконены фактам паступанья бальшавікоў, трывае
і пасярэдзіння.

Ад імя працуочага без яго упаўнаважанья, насупярок
інтэрэсам праўдзіва працуочных, гаворыць бальшавіцкае чыр-
вонае дваранства. Прыйстаўляны да людзей працы, прыганятыя
пільна сочаць над выкананьнем і перавакананьнем наказу
парты і, асабліва, каб чалавек працы аб сваіх патрэбах
не пасъмеў загаварыць, або наступствы з таго да прадба-
чання. Таму савецкія кадры упраўленческага апарату такія
многалікія і так там чалавек працы гэтаю чырвоную апекаю
ахоплены, што ня бывае вольным ніколі. Вытварылася у яго
псыхалёгія раба з часоў старажытнасці, а таму у гэтым
асяродзьдзі няма месца на рэформы укладу жыцця, а толькі
помста. У гэтым ціхім, глубока скрытым працэсе, адбываецца
стабілізацыя фактычнага стану бальшавізациі кожнай краіны
пад уладаю маскоўскага расейскага бальшавізму, які у сва-
іх складовых элемэнтах мае усю суму расейскай спадчыны бу-
даванья "Трэцяга Рыму".

Часта у дапамогу "Робэрту" выступалі наежджыя лектары.
За выняткам толькі аднаго выпадку, былі у гэтих ролях вы-
лучна расейцы, з асьветаю, выяўляўшыя манеры арыстакраты-
зму старое школы. Гэта быў рэзкі контраст паміж слухачамі,
робэртамі і макоўскімі. Тэмаю у іх была бальшавіцкая са-
вецкая перспектыва у якую яны углядаліся, яе прадстаўлялі
у стане аддаленага зрэалізаванья, а на сённяшні стан за-
зіраліся, як на працэс ломкі і у ім каваныне і адкоўванье
не новага ладу. Таму на гэтай дарозе і неўязкі і безладзь-
дзе і перрабоі. Бальшавізм трэба прадбачыць у пэрспэктыве
дзеяньня і памылка затрымлівацца над ім у працэсе дзеянь-
ня. Гэтыя лекцыі маладога слухача абарочвалі у нішто і уп-
лывалі на выкліканыне настрой ахвярнасці у службе каму-
нізму, давер да паступанья парты і пакоры яе загадам.
Уся suma фактычнай дзеючай жудасці апраўдвалася пэрспэк-
тываю бальшавіцкага ладу па устабілізаванні яго на усім
цывілізаваным абшары зямлі. Над поглядам нацыянальнага
удзелу у працэсе бальшавіцкае працы, то можна было заўва-
жыць, што загадваючымі вярхамі бальшавіцкага "Олімпу" бы-
лі вылучна расейцы, з дапамогаю зрусыфікованых украінцаў

і каўказцаў. На ролях прыганятых, прыказчыкаў і безлічных і больш бездушных былі жыды, на ролю раптулага вынішчэнья спадчыны - прыбалты, асабліва латышы. Элемэнты гэтых замыкаліся шчыльна ў самых сабе і жылі сваімі бальшавіцкімі катэгорыямі у атмасфэры узаемнага недаверу. На фоне, скарэй у падвалінах бальшавізму цяжкім пластом асеў антысемітыйзм, вызнаваемы ўсім расейска-бальшавіцкім арганізмам па няпісаному кодэксу і старальні маскаваны фальшаванаю дружбою навонкі з жыдамі.

Жыды, у сваю чаргу, працэс гэты адчувалі і дакладна разумелі ягоны зъмест і з таго паўзялі адпаведную систэму страхаваньня перад наступствамі. Вярхі жыдоўскай інтэлігэнцыі, як інтэлектуальны, так і фінансавай старальні адвраны і вынішчаны. Уліўшаяся у паток рэвалюцыі жыдоўская маса нацыянальна вынарадаўляеца. Працэс гэты адбываецца ў двух напрамках: зъверху у плянаваньнях бальшавіцкіх вярхоў і з нізоў з жыдоўскага жывога арганізму, які улічыў, што вайна за свае нацыянальныя права за сваё існаванье ў систэме бальшавізму немагчыма і то больш, як за царатам, таму старальная перамешваеца, дэнацыяналізуеца і у моры зъмешваньня рас, плямён і народаў съцірае свае нацыянальныя жыдоўскія апрычоннасьці. Над гэтым пытаньнем затрымався трохі ніжэй і зілюструю яго матар'яламі з асабістага назіраньня савецка-бальшавіцкай рэчаіснасьці.

/Працяг будзе/

ПІСЬМЕНЬNIК - ДЭМАКРАТ АЛЬГЕРД АБУХОВІЧ

/Перадрук з бел. месячніка "БЕЛАРУСЬ" №3 1958 г./

У 1893 - 1894 годзе, калі я быў яшчэ вучнем трэцяга ці чацьвёртага класа Слуцкай гімназіі, мой бацька, вярнуўшыся са службы у паштова-тэлеграфнай канторы, дзе ён працеваў дробным служачым, папярэдзіў маю маці, што вечарам у нас будзе госьць, якога трэба ветліва прыняць.

- Ты, пэўна, чула пра пана Абуховіча? Паны лічачь яго дзіваком, бо ён адрокся ад маёнтка і сям'і, жыве на свой уласны заработках, знаеца з простымі людзьмі і нават піша верши на простай мове, мове мужыкоў і рамеснікаў. Ен праз сваіх знаёмых гімназістаў даведаўся, што нашы хлопцы абодва вучачца ў гімназіі, і прыйшоў да мяне ў кантору, каб са мною пазнаёміцца, і вельмі мяне і цяпе хваліў за тое, што мы так дбаем пра навучанье сваіх дзяцей... Я запрасіў да нас гэтага прыяцеля працоўнага народа, добрага і прыязнага людзям чалавека. Ўсё, калі ласка, паклапаціся!

А вечарам таго дня, у агародчыку ля дому, дзе мы жылі, за чайным сталом з рознай закускай, мы мелі госьцем гэтага "дзівака" і слухалі яго, Альгерда Абуховіча, вершы на беларускай мове, пераважна байкі. У іх пісьменнік умела, у трапных выразах і словах высьмейваў паноў і падпанкаў, заможных сялян і фанабэрystых шляхцукоў, ксяндзоў і царскіх "чынадралаў"... Бацька з маткаю з захапленнем слухалі яго творы і часта дружна съмяяліся.

Я сядзеў і слухаў, як зачараваны, бо у пяршыню з вуснаў пана, хаця і у паношанай вонратцы, прытым ад чалавека ужо са срэбрам у валасах, чуў "дзіва" - мілагучныя вершы на той мове, якой я, живучы да дзевяці гадоў у сям'і дзеда і бабкі, карыстаўся, якую я лічыў прыгожай і якую я у гімназіі бараніў перад сваімі аднакласнікамі, што яе ганілі і высьмейвалі. Пісьменнік у маіх вачах цяпер паўставаў як абаронца мовы свайго народа, як вястун і чарапік роднага слова.

Помніца, што яшчэ разы са два Альгерд Абуховіч быў наведвальнікам нашай сям'і. І кожны раз пасьля слуханья яго баек, сатыры і вершаў мацнела у мяне любоў да роднай мовы, і я ужо не са съязьмі у душы, а з гнеўнай упэўненасцю абараняў сваю родную мову, называючи тых, хто ставіўся ў пагардай да яе, здраднікамі свайго народа.

Пісьменнік цікавіўся нашымі посьпехамі у вучобе і, калі даведаўся, што брату цяжка даецца французская мова, запрапанаваў, каб наступным летам мой брат хадзіў да яго тро разы на тыдзень займацца гэтай моваю. Абуховіч ад платы адмовіўся, хаця за іншых сваіх вучняў гроши атрымліваў, бо на гэты заработка ён і жыў. Тут трэба сказаць, што пісьменнік, як зазначала гаспадыня пакою, які ён наймаў у старэнкай Федаровіч /на Іванаўскай вуліцы/, у некаторыя месяцы траціў на свой абед толькі пяць капеек. Мае бацькі ледзьве атрымалі згоду Абуховіча на замену грошай за вучобу брата натураю. Мы мелі добры агарод, курэй, бацька ставіў венцяры на рыбу, і матка наша стала перадаваць Федаровічысе, якая варыла пісьменніку, патрэбную для яго гародніну, яйкі, а пры бацькавай удачы - і рыбу. А калі пад вёскаю Іграявым мы з бацькам лавілі ракаў ці калі хадзілі па грыбы, стол пісьменніка узбагачаўся гэтымі продуктамі.

Памятаю, у пісьменніка часта бывалі Кавалеўскі, Зянковіч, Вострасайліны / імёны іх і як іх зваць па бацьку - не памятаю/, Аляксандр Ярэмін¹ /, Іван Чудоўскі, Пятро Карповіч² /, Аляксандр Тэрэль, адзін з братоў Мігаёў і іншыя.

- 1/ Потым вядомы хірург; памёр на Далёкім Усходзе.
- 2/ Назьней забіў міністра Багалепава. Загінуў пры звароце з Англіі на параходзе ад нямецкай міны.

Часьцей за усё вяліся размовы пра узаемаадносіны у нашай гімназіі вучняў з настаўнікамі, пра забароненая для чытання гімназістам кнігі, пра паўстаньне 1863 года на Беларусі і бязконцыя размовы пра класікаў рускай, польскай і сусветнай літаратуры.

Абуховіч вельмі добра валодаў французскай, італьянскай, англійскай і нямецкай мовамі. Лёгка чытаў і на гішпанскай мове.

Пры спрэчках, каб успомніць якое-небудзь месца з таго ці іншага твора класіка, Абуховіч падыходзіў да сваёй вялікай шафы з кніжкамі, хутка знаходзіў, што было патрэбна і цытаваў цікавае усім месца.

Узынікла размова і пра мажлівасць для беларускай мовы стаць літаратурнай моваю, здольнай пры перакладах з іншых моў перадаць самыя тонкія адценіні чалавечых пачуцьцяў і разуменінняў. Памятаю, што Ярэміч, Карповіч і Зянковіч згаджаліся з Абуховічам, што беларуская мова зусім ня бедная наадварот, вельмі багатая словамі з рознымі адценіннямі іх сэнсу. Іншыя-ж мала верылі у здольнасць роднай мовы.

На працягу некалькі гадоў свайго знаёмства і наведвання пісьменніка я меў магчымасць паслухаць пераклады Абуховіча з "Фауста" Гётэ, з "Разбойнікаў" Шылера, некоторых вершаў Віктора Гюго, Байрана, Данте. Уражанье ад пачутага у мяне было моцным.

У пісьменніка склалася прывычка класыці у кнігу побач з арыгіналам і яго пераклад. Гэта заўважылі, акрамя мяне, Ярэміч і Карповіч, і яны часта прасілі Абуховіча пачытаць свае пераклады і спасылаліся пры гэтым:

- У вас-жа шмат закладак! Значыць, ёсьць што нам прачытаць!

Трэба таксама зазначыць, што у Абуховіча былі пераклады з Пушкіна, Лермантава, Адама Міцкевіча, М.Канапніцкай, Кандратовіча-Сыракомлі.

Нам, моладзі, вельмі падабаліся яго пераклады верша Лермантава "И скучно, и грустно" і асабліва пушкінскіх "Вёска"/"Приветствую тебя, пустынный уголок"/ і "Вновь я посетил тот уголок".

Калі Абуховіч усіхвалівала прачытаў нам свой пераклад пушкінскага "Ориона" /"Нас было много на члене"/, ён успомніў і пра падзеі з паўстаньня 1863 года на Міншчыне, удзельнікам якіх быў сам. Моцнае уражанье пакінула на усіх нас яго апавяданье пра дзяўчыну, якая была фельчаркай-хірургам у іх паўстанцкім атрадзе. Пасля удачы пад адным мястэчкам на Наўночнай Случчыне паўстанцы адыходзілі у лясы Ігуменшчыны. Аднак калі павятавага тракта ар'егард іх быў атакаваны казачай паусотняю. Калі быў паранены камандзір ар'егарда, фельчарка кінулася да яго, каб перавязаць.

Казакі не паглядзелі, што на яе грудзях, рукавах і касынцы былі чырвоныя крыжы. Дзяўчына была съмяртэльна паранена і упала. Каб не даць казакам захапіць абаіх у палон, паўстанцы падцягнулі да месца бою усе свае сілы і вялі та-кі актыуны агонь па казаках да самага цямна, што здолелі вынесці абаіх таварышаў, праўда ужо мёртвых. Гераю пахавалі на высокім беразе Бярозы.

Абуховіч лічыў: няўдача паўстаньня 1863 года заключалася у тым, што землеўласнікі баяліся узьняць на паўстанье беларусаў-сялян, бо тады трэба было-б аддаць ім зямлю.

Студэнтам я рэдка наведваў Слуцк. З ліста сваёй маці я дазнаўся, што Абуховіч памёр.

Калі у 1921 годзе быў у Слуцку, ад сваёй маці і ад дачкі Казіміра Аколава сабраў некаторыя даныя пра пісьменьnika. Вось яны.

Альгерд Абуховіч быў сынам заможнага землеўласніка на Случчыне і прымаў удзел у паўстаньні 1863 года. Пасьля адбыцца кары і вяртання у сям'ю ён паставіў пытаньне, каб зямлю аддалі быlyм прыгонным - сялянам. Супраць Альгерда Абуховіча узьнялася яго сям'я, родная сястра, што замужам была за Іодкам, таксама і іншая радня. Паколькі Альгерд Абуховіч быў цьвёрдым у сваім рашэньні, яму, пасьля вострых спрэчак, прыгразілі абвяшчэннем яго вар'ятам. У тыя часы такія справы не былі навіною, і царская адміністрацыя падтрымлівала тых, хто хацеў уціхамірыць падобных бунтароў супраць "асноў грамадзкага жыцця". Тады Альгерд Абуховіч выбраў са сваёй бібліятэki самую любімую кнігі і пакінуў родны дом. Перш ён пабыў у свайго прыяцеля Расудоўскага /маёнтак Курганы/, потым перабраўся у Слуцк, каб карміцца там урокамі.

Час-ад-часу яго наведвалі доктар Янушэвіч, Расудоўскі, Машэўская, Узлоўская. За 18 гадоў сваркі з сястрою паміж ёю і братам я было сустрэч, і толькі калі ужо Альгерд цяжка захварэў, яна два разы наведала яго. Цяжкая хвароба абарвала жыццё Альгерда Абуховіча. Жонка яго памерла у Нецярбургу.

Сваю бібліятэку і рукапісы А. Абуховіч аддаў Казіміру Аколаву, які жыў тады у Слуцку і часта наведваў яго, а сабліва калі ён захварэў. Па словах Федаровічыхі, кнігі і пісьмовы стол пасьля пахаваньня прыяцеля Аколаў перавёз да сябе. Я спадзяваўся, што хоць што-небудзь магло застацца ад бібліятэki Абуховіча, і прасіў дазволу дачкі Казіміра Аколава агледзець сьвіран, у якім была складзена бібліятэка. Аднак ніякага съледу ад яе я там не знайшоў.

Дачка Казіміра Аколава расказвала, што яе брат, які прававаў у Варшаве, запрасіў бацьку прыехаць жыць да сябе.

Казімір Аколаў, забраўшы з сабою бібліятэку і рукапісы Абуховіча, пераехаў са Слуцку у Варшаву, дзе у 1913 ці 1914 г. і памёр. Разам з кнігамі, напэўна, у Варшаву трапілі і шматлікія закладкі - пераклады пісьменьніка. Было-б вядома, вялікаю удачай, калі-б цяпер пры дапамозе польскай Акадэміі навук і польскіх пісьменьнікаў удалося знайсці у Варшаве Аколавых, бібліятэку і рукапісы Альгерда Абуховіча. За гэта трэба быдо-б узяцца Акадэміі навук БССР. Таксама варта было-б пацікавіцца літаратурнай спадчынай польскага пісьменьніка са Случчыны Кандратовіча-Сыракомлі, бо добра вядома, што ён пісаў і на беларускай мове.

Я у 1920 годзе знайшоў на каталіцкіх могілках Слуцка магілу А. Абуховіча з невысокім каменным помнікам, на якім быў прости надпіс з імем і прозвішчам пісьменьніка і датамі нараджэння і смерці. Як зойдзеш праз вароты могілак, яго магіла чацьвёртая па левы бок у крайнім радзе, побач з магілай доктара гімназіі Машэўскага.

Тодар КУЛЕША.

З ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ

Гаспадары Вялікага Княства Літоўскага: Сьвідрыгайла, Жыгімонт I, Казімер, Александар, Жыгімонт II. Прывілеі. Бунты. Войны з Москвой. Проціпольскія настроі.

/Працяг з папярэдняга нумару/

Калі Казімер памёр, магнаты ВКЛ першым чынам на пытаючыся у палякоў, абраўші за вялікага князя ягонага сына Аляксандра /1492 - 1506/. Польскія магнаты, хочучы мець лучнасьць з магнатамі ВКЛ, запрасілі іх выбіраць супольна польскага караля, але паны ВКЛ не узялі у гэтым удзелу. На польскі пасад быў абраны Ян Альбрэхт, брат Аляксандраў. Тады Аляксандар паслаў яму прывітанье і прыпомніў аб супрацоўніцтве прадзедаў у змаганьні з замежнымі ворагамі, але не выразіў свайго падданства. Гэтакім способам заміж вуніі між Польшчай і Вялікім Княствам быў толькі сяброўскі саюз. Аднак, гэта наядоўга трывала, бо вайна Москвы і татараў супроты Вялікага Княства у 1494 - 1500 гадох, у часе якое былі былі страчаныя княсты: Вяземскае, Навасільскае, Церамысльскае, Адаеўскае, Варатынскае, Білеўскае, горад Казельск, рэшткі верхняоцкіх княстваў і, апрача гэтага, Чарнігаўская і частка Смаленскай і Віцебскай земляў, прымушалі шукаць дапамогі у палякаў. Была тады падпісаная у 1499 г. новая умова. Яна варочала Вялікае Княства да таго стану, у які яго ставілі умовы ад 1413 -

1432 г.г. Але у часе ваеных дзеяньяў памёр польскі кароль Альбрэхт. Літоўская шляхта падняла тады пытанье пра запрашэнье вялікага князя Аляксандра на польскі пасад. Палякі выкарысталі цяжкі стан Вялікага Княства і запрапанавалі новыя, вельмі цяжкія Княству умовы вуні, паводле якое Вялікае Княства і Польшча злучаліся у адну дзяржаву задным каралём, абіраным на агульным польска-літоўскім сойме, з супольнымі грашымі, аднолькавымі прывілеямі, але рознымі судамі і пасадамі. І гэтая вуні, з прычыны цяжкага ваенага палажэнья, была падпісаная у 1501 г. Заабавязвала яна абедзьве дзяржавы быць неразлучнымі, "як у шчасьці, так і у няшчасьці". Палякі, усё-ж, слаба памагалі Вялікаму Княству у змаганьні з Москвой, Вуні фактычна ня была ужышцёўленая. І таму, калі у 1506 г. памёр вялікі князь Аляксандар, беларусы і жмудзіны адмовіліся ехаць на агульны літоўска-польскі сойм, а на собскім сойме, ня тытаючыся у палякаў, абрали за вялікага князя ягонага брата Жыгімента /1506 - 1522/, званага другім і старым. Палякі, каб захаваць хоцьбы лучнасьць, моўчкі зараз-жа абрали яго за караля Польшчы. Жыгімонт панаваў у іх ад 1506 да 1548 г.

Вайна з Москвою, што вырасла з маленькага удзельнага княства і займала вельмі выгоднае геаграфічнае палажэнне ды імкнулася пашыраць далей свае валоданьні, ня спынялася. Яна зноў у 1501 г. узнавілася і трывала з малымі перапынкамі да 1537 г. Палякі Вялікаму Княству зноў не давалі належнае дапамогі. Вялікае Княства усё-ж стойка змагалася з Москвой, і у 1514 г. беларускіе войска пад камандай беларускага гэтмана Канстантына Астроскага мела вялікую перамогу пад Воршай, якую гэтае апявае народная беларуская песня:

"Ой, у нядзельку параненька,
Узышло сонца хмарненька,
Узышло сонца над борам,
На-над Сялецкім таборам.
А у таборы трубы іграюць,
Да ваяцкае парады зазываюць,
Сталі рады адбываці,
Адкуль Воршы здабываці:
А ці з поля, а ці з лесу,
А ці з рэчкі невялічкі?
А ні з поля, а ні з лесу,
Толькі з рэчкі невялічкі.
А у нядзельку параненьку
Сталі хлопцы-пяцігорцы,
Каля рэчкі на прыгорцы:
Гучаць разам з самапалаў,
З сяміпалых ад запалаў,

ня кажучы ужо аб абсолютнай недэмакратычнасьці, а тым самым і непапулярнасьці такога паступаньня у вачох усяго дэмакратычнага съвету.

/-/ Эра

•••ДА АПОШНЯГА РАШАЮЧАГА БОЮ

На жаданье Масквы у Кітаю будуюца дарогі стротэгічнага спалучэнья. Дзякуючы гэтym мерапрыемствам, Сібір будзе спалучаны выгаднымі дарогамі з паўдзённымі і паўдзёна-усходнімі часткамі Кітаю, на якіх, на выпадак вайны, будуць высаджвацца дэсанты Чан-кай-шэка і ягоных саюзьнікаў.

У Сав. Саюзе асаблівую увагу кладуць крамлёўскія заправілы на разбудову далёкасажных ракетных базаў і падводных лодак. Таксама вялікая увага звернена на парашутна-дэсантныя вайсковыя часткі. Сярод паняволеных народаў С. Саюзу, якія жывуць у пагранічных з народамі Азіі частках СССР і сваім выглядам мала чым розніцца ад суседніх азіяцкіх народаў, патворана асобныя школы для моладзі, у якіх вывучаюць азіяцкія мовы. Масква думае з гэтае моладзі стварыць кадры будаўнікоў бальшавізму /читай: янічараў Масквы/ і сваіх агентаў на цяпер і на час вайны.

Гэтыя мерапрыемствы гавораць самі за сябе. Галубкамі міру Масква хоча прыступіць чуйнасьць вольнага съвету і аднай прыгожай раніцы аб'явіць яму вайну.

А што робіць Захад для сваёй абароны?

Мы мусім быць яшчэ больш чуйныя, яшчэ больш сарганізаваны і здысцыплінованы не із-за страху перад кімсь, але з абавязку перад Бацькаўшчынай, бо у арганізованасьці, у здысцыплінованасьці, у нашай ідэйнасьці і ахвярнасьці ёсьць сіла, якая зможа ня толькі супроцьставіцца ударам Масквы, але перайсьці і у наступ.

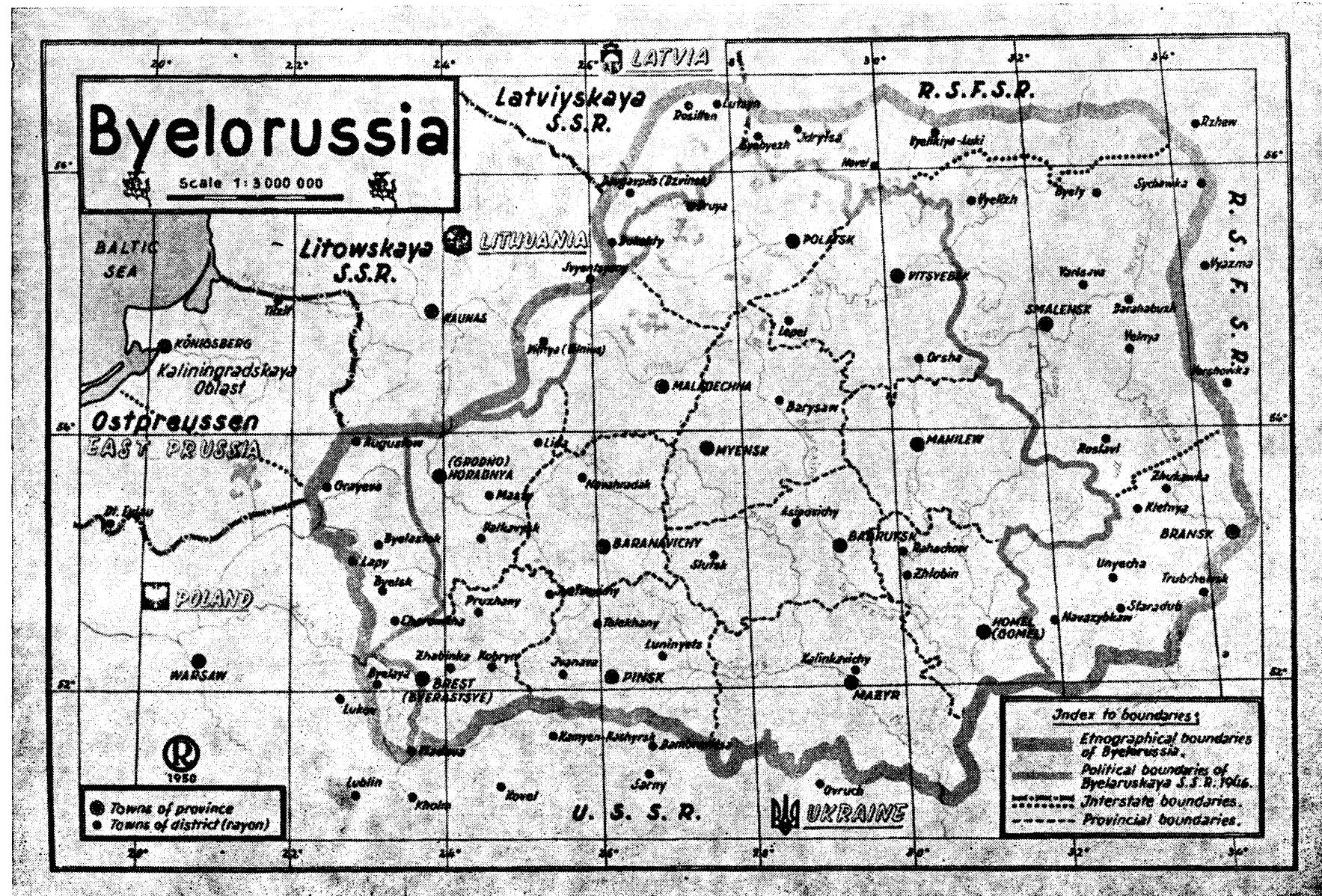
Я - р.

ЦАНА ЧАСОПІСУ "АБ' ЕДНАНЬНЕ" ЗА №

У Вяліка-Брытаніі I шылінг
У США і Канадзе 30 цэнтаў

У Аўстраліі I/6 пэнав
У Нямеччыне 60 фэнігаў

" РЭДАГУЕ ГАЛОУНАЯ УПРАВА ХАБР У ЛЕНДАНЕ "

UNITED CHRISTIAN BYELORUSSIAN WORKERS IN GREAT BRITAIN
57, Cathnor Road, London, W. 12. Tel.: SHE-8440